

ข้าวพันธุ์แรก : สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) สังข์หยดเมืองพัทลุง
Geographical Indications (GI) Khao Sang Yod Muang Phatthalung

สำเริง แซ่ตัน ^{1/}
Somreang Saeton

บทคัดย่อ

การผลิตข้าว ถือเป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสินค้าอาหารที่จำเป็น แต่ปัจจุบันวิถีสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะชาวนาในภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำนายน้อย และระบบปัจจัยการผลิตไม่เอื้ออำนวย ทำให้ชาวนามีรายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ เพื่อให้การพัฒนาอาชีพการปลูกข้าวมีความยั่งยืนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และกระตุ้นความพึงพอใจในอาชีพการทำนา จึงมีแนวทางคือ เกษตรกรต้องปรับตัวด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สินค้าได้มาตรฐาน เพื่อนำไปสู่ผู้ผลิตข้าวมีรายได้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันนานาประเทศได้ผลักดันให้มีการใช้มาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เข้ามาอยู่ในระบบการผลิต ให้การผลิตสินค้ามีมาตรฐานเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications : GI) หมายถึง สินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะพิเศษ เป็นสินค้าที่เกิดขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่ง สอดคล้องกับภูมิปัญญาที่สั่งสมสืบทอดกันมาในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์หรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ข้าวสังข์หยดเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีความโดดเด่น และได้รับความสนใจจากสังคม ด้วยมีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ และคงคุณค่าในตัวของพันธุ์ข้าวเอง ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงได้พัฒนาปรับปรุงพันธุ์ ได้สายพันธุ์บริสุทธิ์เป็นเมล็ดพันธุ์ดี ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 ชื่อพันธุ์ “ ข้าวสังข์หยดพัทลุง ” เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2548 และได้นำเสนอเป็นพันธุ์แนะนำผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการวิจัยและพัฒนา สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว กรมการข้าว เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2549 และคณะอนุกรรมการวิจัยปรับปรุงพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร มีมติเห็นชอบ ข้าวสังข์หยดพัทลุงมีชื่อเสียงและสืบทอดมาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีลักษณะพิเศษเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้าวในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ได้นำเสนอข้าวสังข์หยดพัทลุงขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อผลิตเป็นสินค้าใช้ชื่อว่า “ ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ” ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2549 โดยเป็นข้าวพันธุ์แรกของไทยและของโลก เป็นความภาคภูมิใจของชาวนาเมืองพัทลุง การดำเนินงานเพื่อให้ได้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของข้าวพันธุ์แรก ได้วางแผนดำเนินการแต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และคณะทำงานชุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามคำสั่งจังหวัดพัทลุง การจัดประชุมกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ เพื่อชี้แจง

ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง 93000

Phatthalung Rice Research Center, Mueang, Phatthalung 93000

การจัดทำข้อตกลงสมดุเงื่อนไข การรับขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิต การจัดประชุมอบรมชี้แจงสมาชิก ได้มีสมาชิกที่สนใจเข้าร่วมเป็นผู้ผลิต ปี 2549/50 จำนวน 399 ราย เป็นเกษตรกรในเขต 5 อำเภอ 31 หมู่บ้าน รวม 13 กลุ่ม รวมพื้นที่ปลูกจำนวน 2,386 ไร่ ซึ่งคาดว่าจะได้ผลผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ข้าวจีไอ : GI) ประมาณ 460 ตันข้าวสาร

คำนำ

การผลิตข้าว เป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่สำคัญ ด้วยพื้นฐานเดิมที่มีอยู่แล้วของเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพในการทำนา ซึ่งเกษตรกรมีความถนัดและความชำนาญ ข้าวจึงถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสินค้าอาหารที่จำเป็น พลเมืองทั้งชาติบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักประจำวัน และมีเหลือส่งออกขายมากกว่า 100 ประเทศทั่วโลก แต่ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สภาวะการผลิตถดถอย โดยเฉพาะชาวนาในภาคใต้จำนวนมากลดและเลิกอาชีพทำนาข้าว มีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและผลตอบแทนจากการทำนา และเปลี่ยนพื้นที่สำหรับการทำเกษตรประเภทอื่น เช่น การทำนากุ้ง การปลูกสน การปลูกปาล์มน้ำมัน (ไพโรจน์, 2549) และเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำนายน้อย และระบบปัจจัยการผลิตไม่เอื้ออำนวย ชาวนามีรายได้น้อยจากการทำนาไม่เพียงพอต่อการครองชีพ อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพการทำนาให้มีความยั่งยืนในแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการกระตุ้นความพึงพอใจในอาชีพการทำนา จำเป็นต้องให้เกษตรกรปรับตัวด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เนื่องจากข้าวในตลาดมีการแข่งขันกันมากทั้งภายในและภายนอกประเทศ ฝ่ายผลิตต้องปรับกลยุทธ์การผลิต ดังนั้นในการวิจัยและพัฒนาข้าวไทยให้สอดคล้องกับแนวโน้มสภาวะของตลาด ซึ่งมีการแข่งขันทางการค้าในตลาดโลกกันสูง นับแต่เมืองค้กรการค้าโลก (WTO) เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการตื่นตัวให้มีการพัฒนาคุณภาพสินค้า การผลิต จึงต้องทำให้ผลผลิตมีความแตกต่าง มีมาตรฐาน สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

1. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications : GI)

1.1 ความเป็นมา

สินค้าที่มีชื่อหรือเครื่องหมายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งกำเนิด มีความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในอดีตแต่ละประเทศมิได้มีกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ หรือวิธีการจัดการ การควบคุมคุณภาพ และการคุ้มครองชื่อเสียงของสิ่งเหล่านั้น จึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบ แต่ละประเทศจึงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองการอ้างชื่อหรือเครื่องหมายแสดงแหล่งผลิตสินค้า จึงเป็นที่มาของการพัฒนาระบบความคุ้มครอง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการอ้างชื่อ หรือเครื่องหมายแสดงแหล่งผลิตสินค้าโดยมิชอบ หรือทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดอันแท้จริงของสินค้า

1.2 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คืออะไร

ตามความหมายที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาให้ไว้... สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications : GI) หมายถึง การที่ชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง อาศัยลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ตนอยู่ไม่ว่าจะเป็นสภาพดินฟ้าอากาศ วัตถุดิบที่มีในพื้นที่ ฯลฯ ไปจนถึงภูมิปัญญาที่สร้างสม สืบทอดกันมาในท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก หรือสร้างสรรคผลิภัณฑ์

หรือหมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียก หรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ หรือชื่อ สัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบกับสินค้า เพื่อแสดงให้ผู้ซื้อ หรือผู้บริโภคได้ทราบถึงลักษณะของสินค้า ที่มาจากแหล่งกำเนิดนั้น ๆ มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะพิเศษ

1.3 “สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายถึง สินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะพิเศษ โดยสามารถบ่งชี้ได้ว่า เป็นสินค้าที่เกิดขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่ง มีลักษณะจำเพาะขององค์ประกอบดังนี้

- ปัจจัยการผลิต
- สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ผลิต
- ระบบการผลิต
- เอกลักษณ์ของผู้ผลิต
- ประเพณี วัฒนธรรม ของพื้นที่ที่ผลิต
- เป็นผลผลิตที่มีความพิเศษในตัว

1.4 ขอบเขตความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ที่จะให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางด้านการค้าของประเทศต่อไป การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ผลิตในท้องถิ่นมีความต้องการที่จะเสริมสร้าง และรักษาภาพพจน์ในสินค้าที่ผลิตจากท้องถิ่นของตน การป้องกันไม่ให้ประชาชนลับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าโดยกำหนดให้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สำหรับสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ และห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันจะทำให้เกิดความสับสน หรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์อันแท้จริงของสินค้า ที่ระบุในทะเบียน

1.5 ประโยชน์ของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1. การคุ้มครองผู้บริโภค
2. การคุ้มครองผู้ผลิตและป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม
3. การเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้ผู้ผลิต และเครื่องมือทางการตลาด
4. การดูแลรักษามาตรฐานของสินค้า

5. การช่วยกระจายรายได้สู่ชนบท และส่งเสริมอุตสาหกรรมท้องถิ่น
6. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.6 ลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ตามกฎหมายไทย) มี 4 ประการ

1. เป็นชื่อทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายใด ๆ ที่สามารถใช้แสดงถึงแหล่งพื้นที่ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง (Direct Geographical Indication) เช่น ไชยา เพชรบูรณ์ หิมาลัย เป็นต้น

1.2 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม (Indirect Geographical Indication) ซึ่งเป็น สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ เช่น รูปยาโม รูปเขากทะเล รูปห่อไอเฟล เป็นต้น

2. ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้า

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะต้องสามารถบ่งบอกได้ถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากแหล่งพื้นที่นั้นได้ โดยมีลักษณะเด่นของสินค้าที่มาจากพื้นที่การผลิต ที่มีความแตกต่างของสินค้าเดียวกัน ที่มาจากพื้นที่อื่น ซึ่งความแตกต่างนั้นเกิดจาก

2.1 คุณภาพวัตถุดิบที่มีเฉพาะในแหล่งใดแหล่งหนึ่ง

2.2 ขั้นตอนหรือวิธีการผลิต ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

2.3 ทักษะการผลิต หรือการแปรรูปในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

3. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะต้องไม่มีลักษณะเป็นชื่อสามัญของสินค้า ซึ่งเป็นชื่อที่รู้จักกันทั่วไป

4. ไม่ขัดกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือนโยบายแห่งรัฐ

(กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2548)

2. การพัฒนาพันธุ์ข้าวสังข์หยดพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2.1 การพัฒนาพันธุ์ข้าว

ข้าวสังข์หยด เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ปรากฏแหล่งปลูกดั้งเดิมในจังหวัดพัทลุงในระหว่างปี พ.ศ. 2525 – 2529 ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ได้เก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในภาคใต้ ทั้งหมด 1,997 ตัวอย่าง พันธุ์ มีตัวอย่างพันธุ์ข้าวสังข์หยดจาก 3 แหล่ง ได้แก่ สังข์หยด (KGTC82045) จากตำบลโคกทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง สังข์หยด (KGTC82239) จากตำบลท่ามะเดื่อ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง และสังข์หยด (KGTC82267) จากตำบลควนขนุน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่เก็บรวบรวมส่วนหนึ่งส่งไปเก็บที่ศูนย์ปฏิบัติการและเก็บเมล็ดเพื่อพันธุ์ข้าวแห่งชาติ และอีกส่วนปลูกรักษาพันธุ์ในศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง

ในฤดูนาปี 2531/32 ได้เริ่มคัดเลือกพันธุ์สังข์หยด (KGTC82239) จากแหล่งเก็บตำบลท่ามะเดื่อ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง โดยคัดเลือกแบบรวม (mass selection) จนได้สายพันธุ์สังข์หยด (KGTC82239-2) เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งมีลักษณะเมล็ดเล็กเรียวยาว ปริมาณอมิโลสต่ำ อายุเบา ข้าวสังข์หยด

มีคุณสมบัติพิเศษในลักษณะของสีข้าวกลี้ยงมีสีแดง เป็นข้าวรูปร่างเมล็ดเรียวยาว ความยาวเมล็ดข้าวกลี้ยง 6.70 มิลลิเมตร ข้าวซ้อมมือมีสีแดงปนสีขาว ข้าวจากรวงเดียวกันเมื่อขัดสีแล้วบางเมล็ดมีสีขาวใส แต่ส่วนใหญ่มีลักษณะขาวขุ่น คุณสมบัติการหุงต้มมีลักษณะข้าวหุงสุกนุ่ม เป็นข้าวที่มีความคงตัวของแป้งสูงก่อน (94 มิลลิเมตร) มีปริมาณอมิโลสต่ำ ($15 \pm 2\%$) มีลักษณะทรงต้นสูง 140 เซนติเมตร ทรงกอตั้งเป็นข้าวเจ้าไวต่อช่วงแสง วันออกดอกประมาณวันที่ 10 มกราคม เมื่อปลูกตามฤดูนาปีภาคใต้ (ปักดำกลางเดือนกันยายน)

ต่อมาศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ได้ดำเนินการยื่นคำขอหนังสือรับรองพันธุ์พืชขึ้นทะเบียน ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และกรมวิชาการเกษตร ได้ออกหนังสือรับรองพันธุ์พืชขึ้นทะเบียนชื่อพันธุ์ “ข้าวสังข์หยดพัทลุง” เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 (สำเร็จ, 2549)

2.2 การผลิตเมล็ดพันธุ์และการกระจายพันธุ์

การดำเนินงานผลิตเมล็ดพันธุ์ และกระจายพันธุ์ ตั้งแต่ปี 2546/47 ถึง 2550/51

ฤดูนาปี 2546/47

ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จำนวน 400 กิโลกรัม ส่งให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวพัทลุง นำไปปลูกเป็นเมล็ดพันธุ์ขยายในฤดูนาปี 2547/48 ได้จำนวน 20 ตัน สามารถให้เกษตรกรในโครงการนำไปปลูกในฤดูนาปี 2548/49 ในพื้นที่ประมาณ 1,400 ไร่ และคาดว่าต้นปี 2549 จะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณ 500 ตัน

ฤดูนาปี 2547/48

ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จำนวน 2 ตัน ส่งให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวพัทลุง นำไปปลูกเป็นเมล็ดพันธุ์ขยายในฤดูนาปี 2548/49 คาดว่าจะได้ผลผลิตจำนวน 50 ตัน สามารถให้เกษตรกรในโครงการนำไปปลูกในฤดูนาปี 2549/50 ในพื้นที่ประมาณ 3,400 ไร่ คาดว่าจะได้ผลผลิตประมาณ 1,200 ตัน

ฤดูนาปี 2548/49

ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก จำนวน 4 ตัน ส่งให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวพัทลุง นำไปปลูกเป็นเมล็ดพันธุ์ขยายในฤดูนาปี 2549/50 คาดว่าจะได้ผลผลิต จำนวน 100 ตัน สามารถให้เกษตรกรในโครงการนำไปปลูกในฤดูนาปี 2550/51 ในพื้นที่ประมาณ 6,700 ไร่ คาดว่าจะได้ผลผลิตประมาณ 2,400 ตัน

2.3 การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ด้วยข้าวสังข์หยดเป็นข้าวที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันมานาน และมีลักษณะพิเศษต่างไปจากข้าวพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งเป็นข้าวที่มีชื่อเสียงมาก่อน จึงได้มีการจัดทำคำขอโดยเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ตามขั้นตอนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว และสำนักผลิตภัณฑ์ข้าว กรมการข้าว ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2548 และเสนอคำขอขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2549 ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยใช้ชื่อในการผลิตเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์ว่า “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2549 ซึ่งนับว่าเป็นข้าวพันธุ์แรกของประเทศไทย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน

3. การดำเนินงานจัดทำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ : ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง

3.1 กิจกรรมการประชุม

3.1.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 ณ ห้องประชุมอิรวดี (ชั้น 3) ศาลากลางจังหวัดพัทลุง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง เป็นประธาน ซึ่งมีสาระสำคัญจากที่ประชุมในเรื่อง

- ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น
- ขั้นตอนการเตรียมการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
- ความเป็นไปได้ในการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของแต่ละสินค้า

3.1.2 การประชุมเรื่องการพัฒนาข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ครั้งที่ 1/2549 เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2549 ณ ห้องประชุมอิรวดี (ชั้น 3) ศาลากลางจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

- บรรยายเรื่องการจัดทำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
- การดำเนินงานพัฒนาข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

3.1.3 การประชุมจัดทำสมุดเงื่อนไขการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ณ ห้องประชุมไพรวลัย (ชั้น 5) ศาลากลางจังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ความสำคัญและการรวบรวมข้อมูลข้าวพันธุ์สังข์หยดพัทลุง เพื่อเสนอการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

- การนำเสนอร่างเพื่อพิจารณาสมุดเงื่อนไขการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง

3.1.4 การประชุมสัมมนาข้าวสังข์หยดพัทลุง ณ ห้องประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2549 ซึ่งได้มีการประชุมกลุ่มเป้าหมายเกษตรกร ผู้ผลิต และกลุ่มผู้แปรรูปข้าวหอมมือและข้าวกล้อง จากโรงสีและกลุ่มแม่บ้านในชุมชน รวมประมาณ 300 ราย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ชี้แจงการจัดทำสมุดเงื่อนไขการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
- อภิปรายสมุดเงื่อนไขการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง

- การแจ้งประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยกรมการข้าว เป็นผู้ขอขึ้นทะเบียน ได้ประกาศตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2549

3.1.5 การประชุมคณะกรรมการทำงานตรวจรับรองข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ซึ่งประกอบด้วย คณะทำงานตรวจรับรองแหล่งผลิตตามระบบ GI และตรวจรับรองคุณภาพการผลิตตามระบบ GAP ณ ห้องประชุมศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2550 เพื่อวางแผนการดำเนินงานและชี้แจงคณะกรรมการ ดังนี้

- วิธีปฏิบัติการตรวจรับรองแหล่งผลิต การผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
- แบบการตรวจประเมิน (Check list) สำหรับการตรวจรับรองการผลิต
- แบบกำหนดการ การตรวจรับรองการผลิตตามระบบการจัดการคุณภาพ : GAP ข้าว

3.2 กิจกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน

3.2.1 คำสั่งคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพัทลุง ที่ 3/2549 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ ตามคำสั่งคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ที่ 9/2546 ข้อ 4) มีผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง เป็นที่ปรึกษา รองผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง (ด้านเศรษฐกิจ สังคม) เป็นประธานคณะทำงาน

3.2.2 คำสั่งจังหวัดพัทลุง ที่ 1388/2549 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการรับรองคุณภาพสินค้า ที่ได้รับการส่งเสริมขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง (ด้านเศรษฐกิจ สังคม) เป็นประธานกรรมการ

3.2.3 คำสั่งคณะกรรมการรับรองคุณภาพสินค้า ที่ได้รับการส่งเสริมขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ 1/2549 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานตรวจรับรองข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง จำนวน 4 คณะ ดังนี้

1. คณะทำงานอำนวยการตรวจรับรองข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง มีนายอาทธร มีแก้ว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 8 ว. สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง เป็นประธานคณะทำงาน
2. คณะทำงานตรวจรับรองแหล่งผลิต ตามระบบ GI. มีนายสำเริง แซ่ตัน นักวิชาการเกษตร 8 ว. ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง เป็นประธานคณะทำงาน
3. คณะทำงานตรวจรับรองคุณภาพตามระบบ GAP มีนายสำราญ สระอุโณ นักวิชาการเกษตร 8 ว. เป็นประธานคณะทำงาน
4. คณะกรรมการตรวจรับรองการแปรรูป มีผู้ช่วยพาณิชย์จังหวัดพัทลุง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง เป็นประธานคณะทำงาน

3.3 กิจกรรมการรับจดทะเบียนกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการแปรรูปข้าว และการอบรม

3.3.1 การรับจดทะเบียนผู้ผลิต (ผู้ปลูก) ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ซึ่งสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ โดยในฤดูนาปี 2549/50 มีเกษตรกรมาจดทะเบียน จำนวน 399 ราย จำนวน 13 กลุ่ม ในพื้นที่การทํานา 5 อำเภอ ดังนี้

อำเภอเมืองพัทลุง	จำนวน 2 กลุ่ม 43 ราย	พื้นที่ปลูก	237 ไร่
อำเภอเขาชัยสน	จำนวน 4 กลุ่ม 111 ราย	พื้นที่ปลูก	633 ไร่
อำเภอควนขนุน	จำนวน 5 กลุ่ม 190 ราย	พื้นที่ปลูก	1,181 ไร่

อำเภอปากพะยูน	จำนวน 1 กลุ่ม	26 ราย	พื้นที่ปลูก	200 ไร่
อำเภอบางแก้ว	จำนวน 1 กลุ่ม	29 ราย	พื้นที่ปลูก	136 ไร่
รวม	13 กลุ่ม	399 ราย	30 หมู่บ้าน	พื้นที่ปลูก 2,387 ไร่

ส่วนการรับจดทะเบียนกลุ่มผู้ประกอบการแปรรูปข้าว/โรงสี ซึ่งสำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง เป็นหน่วยงานรับจดทะเบียน ซึ่งมีผู้มาขึ้นทะเบียนที่จะแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ดังนี้

อำเภอเมือง	6 ราย	มีกำลังการผลิตรวม	111 เมตริกตัน/วัน
อำเภอควนขนุน	4 ราย	มีกำลังการผลิตรวม	45 เมตริกตัน/วัน
อำเภอปากพะยูน	1 ราย	มีกำลังการผลิตรวม	20 เมตริกตัน/วัน
อำเภอศรีบรรพต	1 ราย	มีกำลังการผลิตรวม	3 เมตริกตัน/วัน
อำเภอเขาชัยสน	1 ราย	มีกำลังการผลิตรวม	12 เมตริกตัน/วัน

3.3.2 การฝึกอบรม

ได้ดำเนินการฝึกอบรมเกษตรกรสมาชิกผู้ผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยจัดฝึกอบรมจำนวน 4 ครั้ง/รุ่น มีผู้เข้ารับการอบรม จำนวน 315 ราย เมื่อวันที่ 21, 28 สิงหาคม 2549 และวันที่ 1, 5 กันยายน 2549

หัวข้อการฝึกอบรม ได้แก่

- การพัฒนาการผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)
- มาตรฐานและคุณภาพข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ตามข้อกำหนดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใน สมุดเงืงอินไซ
- การผลิตข้าวคุณภาพดีตามวิธี GAP/Rice check การใช้แบบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติตามวิธี GAP/Rice check และการตรวจสอบระบบ
- การปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่ผลิตข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
- การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

โดยมีนักวิชาการ/เจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สถานีพัฒนาที่ดินพัทลุง และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง เป็นวิทยากรในการบรรยาย

สรุป

แม้การผลิตข้าวจะเป็นกิจกรรมที่สำคัญ และมีความถนัดของเกษตรกรซึ่งมีพื้นฐานเดิม แต่สภาวะการผลิตข้าวมีการเปลี่ยนแปลงไปในแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะการทำนาในภาคใต้ เนื่องจากการเปลี่ยนระบบนิเวศและผลตอบแทนจากการทำนาไม่เพียงพอต่อการครองชีพ เพื่อคงไว้ในแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกระตุ้นความพึงพอใจของอาชีพทำนา จำเป็นต้องให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ด้วยการสร้างความตื่นตัวให้มีการพัฒนาคุณภาพสินค้าจากหลาย ๆ แนวทาง การผลิตสินค้า

ภายใต้ระบบการผลิตที่เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งให้ความสำคัญในการคุ้มครองกลุ่มผู้ผลิตที่ได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ขึ้น โดยเฉพาะข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง นับเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์แรกของประเทศไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย และได้มีการดำเนินการเป็นไปตามแผนที่จะผลิตสินค้าข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ให้เป็นสินค้ามาตรฐาน สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มผู้บริโภค ที่ให้ความสนใจกับสินค้าที่มีลักษณะพิเศษ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของเกษตรกร จากการจำหน่ายสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ และเป็นสินค้าที่ได้มาตรฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. 2548. คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. สำนักเครื่องหมายการค้า กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ จังหวัดนนทบุรี. 48 หน้า.
- ไพโรจน์ นวลนุ้ม 2549. แผนการใช้ที่ดินนาข้าว และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ต่อบริษัททำนา. หน้า 85-105. ใน ยุทธศาสตร์ข้าวภาคใต้ : ยุทธศาสตร์ชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง. ณรงค์ บุญสวยขวัญ. จังหวัดนครศรีธรรมราช และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สำเริง แซ่ตัน. 2549. ข้าวสังข์หยดพัทลุง. เอกสารเผยแพร่ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง. 12 หน้า.